

апеляційний адміністративний суд). - [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7395120/>.

8. Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>.

9. Про деякі питання, що виникають у судовій практиці при прийнятті до провадження адміністративних судів та розгляді ними адміністративних позовів до судів і суддів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 6. - [Електронний ресурс]: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/073257863e8dbc16c22575de004e9681?OpenDocument>.

10. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 11.01.2011 р. у справі № К-21890/08. - [Електронний ресурс]: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/AS110014.html.

11. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13.02.2012 р. № 6-182/0/4-12. - [Електронний ресурс]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-182740-12>.

12. Теремецький В.І. Право особи на апеляційне

оскарження вироку в кримінальному процесі України: монографія. - Х.: Харків юридичний, 2010. - 228 с.

13. Сірий М.І. Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє // Юридичний журнал. - 2003. - № 3. - С. 112-119.

14. Будак Е.В. Принцип диспозитивности в апелляционном производстве России и Австрии (опыт сравнительного правоведения): автор. дис... кан. юрид. наук: 12.00.15. - Москва, 2009. - 20 с.

15. Случевский В.К. Учебник русского уголовного процесса. Судостроительство-судопроизводство. - Изд. 4-е, передел. и допол. - СПб.: М.М. Стасюлевича, 1913. - 669 с.

16. Исаченко В.Л. Гражданский процесс: Практический комментарий на вторую книгу Устава гражданского судопроизводства. - Т. 4. - СПб., 1912. - 653 с.

*Батрин О.В.,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПМК
Харківського національного університету внутрішніх
справ, суддя Печерського районного суду м. Києва
Надійшла до редакції 16.10.2012*

УДК 346.3

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН

Дрішлюк В. І.

Дискусія навколо доцільності прийняття Господарського кодексу України, а то й взагалі щодо доцільності існування такої галузі права, яку "господарське", тривають і спалахують час від часу в науковій літературі. І хоча на сьогодні можна констатувати, що господарське право є усталеною галуззю права, з огляду на попередню історію його становлення й майже десятирічну практику застосування господарського законодавства, питання про дуалізм регулювання відносин у сфері економіки, особливо що стосується договірних прав, залишається актуальним.

Представляється, що вирішення цього питання неможливе без з'ясування основних засад і принципів, що регулюють відповідні масиви цивільного й господарського законодавства. Паралельне прийняття Цивільного кодексу України й Господарського кодексу України стало важливим етапом у процесі вдосконалення чинного законодавства, зокрема в частині регулювання майнових відносин суб'єктів, які здійснюють підприємницьку діяльність. Зазначені нормативні акти внесли принципові зміни до регулювання відносин у сфері цивільного обігу, які були засновані на новітніх принципах і основних засадах, вироблених наукою. Трансформація цивільного й господарського законодавства України відповідно до потреб сьогодення постійно продовжується й слід зазначити, що сьогодні цей процес відбувається паралельно, у більшій координації та з врахуванням "дуалізму" правового регулювання.

Метою статті є аналіз норм Цивільного кодексу України й Господарського кодексу України, які встановлюють основні засади регулювання відносин у сфері договірних прав у відповідних галузях українського законодавства та формулювання основних ідей, що дозволяють уніфікувати відповідні законодавчі підходи.

Загальні засади цивільного законодавства досліджувались у різних аспектах у роботах В.В. Луця, С.О. Погрібною, А.В. Луць, Н.Ю. Голубевої. З точки зору © В.І. Дрішлюк, 2012

господарського права, відповідними питаннями займалися такі відомі вчені-господарники, як О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін.

Не вдаючись до аналізу поняття договору як у цивільному праві, так і в господарському, відзначимо яскраву думку О.А. Беяневич щодо цієї правової категорії. Договір є загальноправовою категорією й універсальним засобом самоорганізації різних суспільних відносин. Виступаючи правовою формою соціального спілкування (взаємодії), договір спрямовується на досягнення його сторонами певних соціально значущих цілей, правомірного результату, що потребує не тільки узгодження інтересів суб'єктів, але і їх адекватності суспільним потребам та інтересам. Широка сфера застосування конструкції договору в різних галузях права визначається комунікативністю як сутнісною характеристикою членів суспільства та їх спільнот [1, 507].

Оскільки в рамках цього дослідження неможливо проаналізувати всі принципи господарського й цивільного права, зупинимось лише на тих, які зазначені як основні принципи цивільного й господарського законодавства.

Стаття 3 Цивільного кодексу України встановлює, що загальними засадами цивільного законодавства є: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; 3) свобода договору; 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права й інтересу; 6) справедливість, добросовісність і розумність [2].

Стаття 6 Господарського кодексу України встановлює такі загальні принципи господарювання в Україні: 1) забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання; 2) свобода підприємницької діяльності в межах, визначених законом; 3) вільний рух капіталів, товарів і послуг на території України; 4) обмеження державного регулювання

економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції в підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів і безпеки суспільства й держави; 5) захист національного товаровиробника; 6) заборона незаконного втручання органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [3]. Відповідні дослідження цих принципів були здійснені й у літературі [4, 7].

Питання про поняття принципів у праві, а також поняття засад у праві було предметом розгляду й вивчення багатьох вчених.

Засади права - це вихідні, визначальні ідеї, положення, установки, які складають етичну й організаційну основу виникнення, розвитку й функціонування права. Засади права є тим, на чому ґрунтуються формування, динаміка й дія права, що дозволяє визначити суть цього права. Засади права виражають головне, основне в праві, тенденції розвитку, те, на що право повинно бути орієнтовано, спрямоване [5, 49].

У науковій літературі також висловлена думка, що принципами права визнаються такі відправні (основні) положення, які виражають найважливіші закономірності розвитку права, визначають його головні риси, характеризуються найвищим рівнем імперативності й загальною значимістю, відбивають об'єктивну необхідність побудови й зміцнення певного суспільного ладу [6, 102]. Крім того, у літературі можна знайти й таке визначення принципів права, зокрема цивільного. Принцип цивільного права - це фундаментальні ідеї, відповідно до яких здійснюється регулювання відносин, що становлять предмет цивільного права [7, 234].

Як зазначається в літературі, принципи в праві можуть бути закріплені в різних формах: у формі самостійної правової норми загального характеру; у формі основної ідеї, що пронизує групу норм, інститут, галузь або навіть усю систему права загалом; і у формі правових розпоряджень ненормативного характеру, наприклад, шляхом формулювання правового принципу в преамбулі закону. Принципи стають загальнообов'язковими через правове їх закріплення, що дає їм силу правових принципів [5, 210].

Засади права - це вихідні, визначальні ідеї, положення, установки, які складають етичну й організаційну основу виникнення, розвитку й функціонування права. Засади права є тим, на чому ґрунтуються формування, динаміка й дія права, що дозволяє визначити суть цього права. Засади права виражають головне, основне в праві, тенденції розвитку, те, на що право повинно бути орієнтовано, спрямоване [6, 49].

У сфері договірної господарського права слід відзначити дослідження О.А. Беляєвич. Зокрема, щодо принципів договірної господарського права, вона зазначає наступне. Оскільки господарське договірне право є інститутом господарського права, немає підстав для виділення його принципів у вигляді самостійної системи. Зміст норм цього інституту визначається конституційними, міжгалузевими й галузевими (господарсько-правовими) принципами. Інституційним принципом господарського права можна вважати принцип обмеження свободи договору в передбачених законом випадках. Обмежувачі договірної свободи у сфері господарювання знаходяться: 1) у нормативно-правовій площині, де вони об'єктивовані в нормах законодавства й існують у вигляді імперативних приписів (заборон або позитивних зобов'язувань); 2) позакрийдичній, в якій вони існують

у неформалізованому вигляді як певні загальні ідеї ("правила чесної поведінки", "принципи гуманності та моралі" тощо), яких мають дотримуватися всі учасники господарських правовідносин [1, 490].

Слід зазначити, що в цивільному праві виділяють окремі принципи договірної права, зокрема ст. 627 ЦК України говорить про принцип свободи договору. Відповідно до статті 6 ЦК України сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента й визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності й справедливості.

Проте зв'язок між цивільним і господарським правом настільки тісний, що це знаходить свій прояв майже у всіх інститутах відповідних галузей права. О.А. Беляєвич зазначає, що інститут господарського договірної права як елемент системи права загалом є комплексним правовим інститутом (цілісною нормативною підсистемою комплексного характеру), що сформований і розвивається в рамках процесів правової спеціалізації - уніфікації (інтеграції), предметної й функціональної диференціації та конкретизації. У такій якості він перебуває в різних зв'язках з іншими елементами системи права (зокрема, цивільним правом) на внутрішньому, галузевому й міжгалузевому рівнях. Господарське договірне право як сукупність господарсько-правових норм, що регулюють усі стадії існування договірної зобов'язання, а також переддоговірну стадію (стадію укладення господарського договору), є складним інститутом господарського права, в якому виділяються загальні положення про договори та спеціальні норми про окремі види господарських договорів.

Отже, загальний аналіз принципів господарського й цивільного законодавства дозволяє говорити про виокремлення таких основних напрямів або засад у регулюванні відповідних правовідносин. Це, по-перше, свобода відповідної діяльності суб'єктів цивільного й господарського права, що виявляється зокрема, у реалізації принципу свободи договору, свободі підприємницької діяльності, забезпеченні багатоманітності господарських відносин, вільному руху капіталів, товарів і послуг на території України, обмеженні державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки. По-друге, це обов'язок дотримання певних правил при вступі в цивільні чи господарські правовідносини. Зокрема, йдеться про справедливість, добросовісність і розумність, про добросовісну конкуренцію. І по-третє, це гарантування захисту в разі порушення відповідних прав суб'єктів цивільних або господарських відносин. Це рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання, заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини, судовий захист цивільного права та інтересу й певною мірою неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини.

Отже, можна констатувати, що принципи регулювання цивільних і господарських відносин, зокрема у сфері договірної права, перебувають у певному взаємозв'язку, хоча безумовно мають свої особливості з огляду на специфіку правовідносин, що ними регулюються.

Усі інші проблеми, пов'язані з дослідженням засад цивільного та господарського права, зокрема договірної права, виходять за межі цієї статті й становлять перспективні напрямки подальших наукових розвідок.

Література

1. Беляневич О.А. Теоретичні проблеми господарського договірної права. - Дисс. д-ра.юрид.наук. - К., 2006. - 569 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 11. - Ст. 461.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, 19-20, 21-22. - Ст. 144.
4. Щербина В.С. Господарське право: підручник. - 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 656 с.
5. Теорія права і держави. Підручник. - Х.: "Одіссей", 2007. - 256 с.

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - Т. I. - 832 с.

7. Цивільне та сімейне право України: підруч. / За ред. Харитоновна Є.О., Голубєвої Н.Ю. - К.: Правова єдність, 2009. - 968 с.

*Дрішлюк В.І.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права та процесу навчально-наукового інституту фінансово-економічної безпеки і права Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 12.10.2012*

УДК 347.961:334.7

НОТАРІАЛЬНІ ДІЇ В АКЦІОНЕРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Крижанівська І. В.

Особливе значення для прозорості цивільного обороту й здійснення контрольних функцій державою щодо операцій, пов'язаних зі створенням і діяльністю господарських товариств, відіграє створення теоретичних основ нотаріальної форми правочинів і фактичне розширення кола операцій, що підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. Здійснення ефективного нотаріального контролю як на етапі заснування акціонерних товариств, так і під час їх діяльності, сприятиме побудові системи ефективного захисту прав і інтересів сторін акціонерних відносин.

Вчинення нотаріальних дій в акціонерних відносинах може бути зумовлено як імперативними приписами законодавства, коли визначено договори, які підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню, передбачено необхідність нотаріального завірення підписів засновників акціонерних товариств тощо, так і за ініціативою самих учасників акціонерних відносин.

Нотаріальна дія є юридичним актом уповноваженої державою особи - нотаріуса, спрямований на встановлення, зміну, припинення, підтвердження, гарантування законності цивільних правовідносин, сприяння здійсненню суб'єктивних прав. Нотаріальні дії як юридичні факти, залежно від правових наслідків, які вони спричиняють, класифіковані на: 1) нотаріальні дії, спрямовані на виникнення, підтвердження, зміну та припинення цивільних правовідносин (представництва, зобов'язальних, речових); 2) нотаріальні дії, що зумовлюють рух спадкових правовідносин; 3) нотаріальні дії, що сприяють здійсненню цивільних правовідносин; 4) нотаріальні дії, що мають охоронне значення; 5) нотаріальні дії універсального характеру, прямо чи опосередковано впливають на різні правовідносини [1].

Визначення нотаріальних дій, які повинні вчинятись за законодавством про акціонерні товариства та які доцільно вчиняти за ініціативою учасників акціонерних товариств, має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Окремі питання вчинення нотаріальних дій у корпоративних відносинах досліджувались у працях В.М. Кравчука [2], В.В. Луця [3], І.В. Спасибо-Фатєєвої [4], С.Я. Рабовської [5], А.А. Шахбазян [6] та ін.

Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання вчинення нотаріальних дій в акціонерних правовідносинах з урахуванням положень Закону України "про акціонерні товариства". Не проводились комплексні дослідження передбачених у законі випадків обов'язкового вчинення нотаріальних дій на різних етапах діяльності акціонерного товариства.

© І.В. Крижанівська, 2012

Метою статті є визначення випадків обов'язкового вчинення нотаріальних дій в акціонерних відносинах на підставі аналізу положень Закону України "Про акціонерні товариства".

Правове регулювання акціонерних відносин зазнало суттєвих змін з прийняттям Закону України "Про акціонерні товариства". Зміни торкнулись всіх етапів існування товариства - від його заснування до ліквідації. Суттєвих змін зазнали й умови розпорядження корпоративними правами акціонерами. Розширено й перелік прав, якими наділено акціонерів. Зокрема, закріплено право вимагати виконання обов'язків щодо викупу акцій акціонерним товариством, право укладати акціонерні угоди. Розширено й перелік обов'язків акціонерів, зокрема обов'язок запропонувати та викупити акції акціонерів у разі придбання контрольного пакету акцій.

Враховуючи, що метою статті є дослідження не основних нововведень Закону України "Про акціонерні товариства", а лише положень, які стосуються вчинення нотаріальних дій, визначимо яку ж роль відіграють нотаріуси в процесі створення й діяльності акціонерного товариства, а також у відносинах реалізації акціонерами належних їм корпоративних прав.

Першим етапом, який пов'язаний з акціонерним товариством, є його заснування. Відповідно до Закону України "Про акціонерні товариства" нотаріальному засвідченню підлягають підписи фізичних осіб, які виступають засновниками акціонерного товариства, на засновницькому договорі (ст. 9). Вимагається засвідчення підпису фізичної особи на рішенні про заснування, якщо така фізична особа є єдиним засновником акціонерного товариства (ст. 10) [7].

Відповідно до законодавства України на стадії заснування акціонерного товариства участь нотаріуса полягає лише в засвідченні підписів фізичних осіб - засновників. Повноважень щодо перевірки відповідності установчих документів вимогам законодавства в Законі "Про акціонерні товариства" не передбачено.

Слід зазначити, що участь нотаріуса при заснуванні господарських товариств передбачена також у законодавстві зарубіжних країн. Так у Першій директиві Ради Міністрів ЄС від 9 березня 1968 року № 68/151/СЄЕ "Про гласність" [8] приділяється увага правовим засобам попередження неправильного складання установчих документів: на вибір запропоновано ведення контролю зі сторони державної влади та нотаріальне

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**